

במעברות

בשלהי מלחמת-השחרור התחיל היישוב לשקם את הריסותיו ונחלץ לקליטת העולים. לאחר בואם של שרידי השואה החל הזרם האדיר של עולים מתימן, מסוריה, מעיראק ומצפון-אפריקה והוקמו בשבילם מחנות-מעבר – המעברות. ליד כל עיר, ליד כל מושבה הוקמו מעברות, מתוך תקווה כי תימצא דרך לשלב את העולים בחיי היישוב. אך הדרך היתה ארוכה ורבת-ייסורים, שכן לדאבון הלב היו מרבית העולים ללא מקצוע, ובמעברות שררה אבטלה. מניה ראתה בעבודה את הדרך להצלת העולים, והשכם והערב הדגישה, שגאולת האדם בעבודה.

נדמה, שמכל היישוב היתה מניה היחידה שטיפלה באנשי המעברות טיפול מסור ואישי – פשוט חיה אתם במעברות, ולא היה איכפת לה אם היה על מה להשכיב את הראש ואם לא היה מה לאכול. מניה עברה ממעברה למעברה והטרידה את כל המוסדות, את כל אישי-הציבור. בימים ההם היה מראה של מניה כלביאה פצועה: גופה תשוש, אך רוחה איתנה.

יום אחד הופיעה מניה בצריפנו ברחביה ופנתה אל בן-צבי, יושב-ראש הוועד הלאומי לשעבר ועכשיו חבר בהנהלה הזמנית של המדינה, ובזעקה שבאה ממעמקי לבה דרשה להציל את העולים, לתת להם עבודה לכל יתנווננו ולחסל את המעברות. מצריפנו פנתה אל המוסדות, דרוכה וכואבת, תבעה פתרונות דחופים לחיסול המעברות, והמטירה תזכירים ותכניות על הנוגעים בדבר. והרי הנוסח של אחד מתזכיריה:

כפר גלעדי, 25.4.1950

לכבוד

החברה גולדה מאירסון

שרת העבודה

ח.נ.,

בהתאם לשיחתנו לפני זמן מה, אני מעלה בכתב את מסקנותי והצעותי מאחר שאני חיה ועובדת במחנות עולים במשך כמה חודשים.

אינני מתכוונת למעשה חידושים, בעוד שהמצב במחנות העולים ידוע טוב מאוד לכולם, יש צורך לעורר תשומת לב מיוחדת, כי אנשים לרוב מתרגלים לרע, ודוחים את הפתרון אשר דורש מאמץ גדול.

חיי הבטלה במחנות העולים עושים שמות בנפש האנשים הטובים ביותר, הדמורליזציה גוברת ומוסיפה, ומה שהאדם אופיו פעלתי יותר, וערכו העצמי רב יותר, הרי מנת חלקו במחנות – הרס נפשי פנימי חמור יותר. במשך חודשים רצופים אני רואה איך מכל צד ועבר גוברים גילויי שנורריזם, מרירות נפש, ולאסוננו פה ושם מבצבצת גם מעין שנאה כלפי המדינה עצמה.

אם אמנם עובדי המדור לטיפול בעולה עובדים בנאמנות ובמסירות רבה, התוצאות זעומות ולעתים מעציבות מאוד, באשר קצרה ידם לתת לעולה את העיקר: עבודה. ולאושרנו מזדקרת עובדה מעודדת בחיי המחנות: הרוב המכריע של עולים, ללא הבדל עדות, רוצה לעבוד.

אינני באה להעלות הצעות כלליות בענייני תעסוקה ועבודה לאותם העולים שעזבו כבר את המחנות ונמצאים בעיר, בכפרי עבודה וכו'.

הצעותי מכוונות בעיקר לשאלה יסודית: איך להעביר מספר רב יותר של עולים לחקלאות! למדתי לדעת כי אחוז בעלי המקצוע מבין העולים אינו גבוה ביותר, ויחידים בלבד קיבלו הכשרה חקלאית מקוטעת. חלק מסויים רוצה להסתדר רק במסחר, ואחוז לא ניכר נוטה לחקלאות. לדעתי הסיבה העיקרית לכך היא שאין העולים יודעים חיי חקלאות מה פירושם, ובאתי לכלל הצעות אלו:

1. הכרחי לפרסם חוק המחייב כל עולה, רווק ורווקה (שאינם חייבים שירות צבאי) להקדיש שנה לעבודה חקלאית בארץ.

2. אין להביא שוב עולים חדשים אלה (רווקים) למחנות עולים. יש לכוונם מיד עם בואם ארצה (באנייה או ב"שער העליה") לנקודות חקלאיות.

הקיבוצים ומושבי עובדים צריכים לקלוט אותם. עולים אלה יקבלו הכשרה, קיום מלא, כסף כיס, ובתום השנה (אם הם עוזבים את המשק) יימסר להם סכום כסף מסויים.

בדרך פעולתנו זו נגיע להישגים מידיים אלה:

א. הסוכנות תחסוך סכומי כסף לא מעטים (לפי הערכות מגיעות ההוצאות לקיום עולה כדי -20 ל"י לחודש).

ב. המשקים הזקוקים לידיים עובדות יקבלו אנשים לעבודה. אמנם אין להתעלם מן הקשיים המרובים, הכרוכים בהכשרת אנשים הבאים לעבוד בקיבוץ או במושב העובדים שלא מרצונם הטוב, אלא "בתוקף החוק".

אבל אם נצליח למנוע בעד העולים החדשים (הרווקים) את הפרשה הקשה של חיי בטלה וניוון במחנות העולים, ולהכניסם מיד עם בואם ארצה לחיי עבודה, ואם פעולתנו זו תהיה מלווה בהסברה וטיפול בכיוון האנשים, ישנם כל הנתונים שהרוב ביניהם יסתגלו ויישאר בחקלאות.

3. ייסוד משקי מדינה חקלאיים או חוות עבודה. הדברים אמורים ביצירת משקים חקלאיים של המדינה, העולים בעיקר משפחות, צריכים להיות בנוי המשק ועובדיו בתור פועלים שכירים, הם יקימו את המחנות הארעיים של המשקים, יסללו את הכבישים, יבנו את הבניינים, יסדירו אספקת המים וכו'. משקי המדינה עשויים לשמש מקום להכשרה חקלאית של העולים. למדנו לדעת כי המאמצים להעביר עולים בדרך ישירה, ללא הכשרה קודמת, למושבי עובדים, נשאו פרי רק במקרים בודדים, רוב המתישבים החדשים טרם נקלט.

יש לזכור את האמת הפשוטה, אין לקיים תכניות נרחבות של הקלטת עולים בחקלאות, אם לא תבוצע פעולת הכשרה חקלאית ראשונית. יש להקדיש לכך תשומת לב רבה על-מנת למנוע כשלונות מדאיגים. משקי המדינה עשויים לשמש צורה יעילה ביותר לפעולת ההכשרה הראשונית האמורה. וגם זאת לזכור: משקי המדינה, ככל משק גדול ומסועף, יש בהם מקום ללימוד מקצועות שאינם חקלאיים טהורים. העבודות השונות שתבוצענה במשקי המדינה תאפשרנה להכשיר לעבודה גופנית גם משפחות עולים, אשר לא תוכלנה להסתגל לחיי הכפר ותהיינה נאלצות, בתום עבודתם במשקי המדינה, לבקש משלח יד וסידור בערים.

למשקי המדינה תהיינה כל האפשרויות לפלס דרכים חדשות לייצור החקלאי רחב-הממדים, לשמש כעין תחנות נסיוניות לנקודות התיישבות חדשה אשר תיווצרנה סביב כל משק מדינה.

כידוע מיליונים דונמים של אדמה נטושה מצפים לעיבוד, לבניין ופיתוח. לדעת חברים, יודעי דבר, ישנם כעת במדינה טרקטורים גדולים למדי, ישנם חקלאים מומחים ומדריכים טובים, שאפשר לגייסם להנהלת משקי המדינה ולהכשרת העובדים והדרכתם.

צריך לגשת מייד לייסוד לפחות שני המשקים הראשונים של המדינה, לא ארבה כאן בפרטי הביצוע הטכניים של משקי המדינה.

יש עמנו חברים מומחים בעלי נסיון רב, אשר ידיעתם יפה לכך.

בכבוד רב ואמון אליך,

מניה שוחט

מתוך ארכיון "השומר", כפר-גלעדי.

אחד האישים שאליו פנתה מניה לעתים קרובות בעניין חיסול המעברות היה אברהם הרצפלד, שעמד בראש המרכז החקלאי. על אחד ממכתביה השיב הרצפלד:

אני מתייחס בחיוב להצעותיך. לאמיתו של דבר, כמה מהן אף מוצאות אל הפועל, כמו עניין הרווקים והרווקות, שמעתה ואילך יביאו אותם ישר לסביבה חקלאית ויועסקו מיד אם בהכשרת קרקע ואם ביעור, כפי שהצעת...

מתוך ארכיון "השומר", כפר-גלעדי.

והרי אחת ההצעות ששלחה מניה כאשר טיפלה בשיכון 200 משפחות - כולן מקרים סוציאליים - ממעברת רמת-השרון:

שיכונם של 200 משפחות אלה אינה אפשרית בדרך המקובלת וזה מפני שלושה טעמים:

1. אין להם מזומנים להשקעה.

2. נחוץ להם שטח דיור מוגדל (6-8 מיטות ויותר).

3. אינם יכולים לשלם שכר דירה גבוה.

בכדי לאפשר להם להשיג את זכותם לקרקע קק"ל ולהלוואה ממשלתית-סוכנותית הכרחי:

1. לאפשר למשפחות אלה השתתפות בעבודה עצמית בבנייה.

2. נוסף להלוואה להקציב להם סכום מסוים ללא תמורה.

3. להשאיר את השלמת חלק עבודות למשתכנים עצמם.

4. לגייס עזרה של גוף ציבורי מקומי למען הוזיל את הבנייה עד כמה שאפשר ולקמץ בהוצאות אדמיניסטרטיביות...

מתוך ארכיון "השומר", כפר-גלעדי.

עולים רבים הפנתה מניה למחנות-עבודה בנגב, שם עבדו תחילה כשכירי-יום והכשירו קרקע, ולימים נטעו מטעים ובכוחם-הם הקימו את מושבי-העובדים בחבל לכיש.

בימים ההם זנחה מניה את כל ענייני כפר-גלעדי והתמסרה כל-כולה לעזרת העולים, שכן ראתה בצורת קליטתם מבחן לעתידה של מדינת-ישראל. מחלקת-הקליטה נענתה לבקשתה של מניה והתירה לה לעבוד כמתנדבת במעברות ולהתגורר שם. מצד הנהלת המחלקה היתה הערכה גדולה אליה, ולא היתה דלת סגורה לפניה – הכול נענו לפניותיה, גם כאשר היו אלו לפנים משורת הדין.

למעשה לא עסקה מניה במקרים סוציאליים רגילים. מעולם לא התחשבה בתקנותיה של מחלקת-הקליטה והמגבלות שהטילו, וכאשר היה מקרה מסוים שהיה זקוק לשיקום, פרצה כל מחסום כדי שהעניין יוסדר.

עובדי מחלקת-הקליטה היו מספרים, כי כאשר עברה מניה בפרוזדור, היתה מסתכלת בפני האנשים שחיכו בתור, נעצרת ליד מקרה יוצא דופן ופורשת עליו את חסותה – והאדם היה זוכה לטיפול נמרץ.

מן המקרים המיוחדים שבהם טיפלה מניה ראוי להזכיר פרופסור מניצולי השואה, שביקש ממניה עבודה פיסית, שכן מצבו הנפשי לא איפשר לו לעיין בספרים. הואיל וראה, שרוב העולים במחנה התהלכו בנעליים קרועות, ביקש ממניה לדאוג להתקנת מעין דלפק קטן ומכשירים לתיקון נעליהם של יושבי המחנה. מניה מילאה את מבוקשו, ולעתים קרובות ביקרה אצלו ומצאה אותו רגוע, גאה בעבודתו.

חודשים ארוכים של מאמץ בלתי-פוסק נתנו את אותותיהם במניה, וכוחותיה החלו עוזבים אותה. הרופא אסר עליה להתגורר במעברות, ובעל-כורחה נאלצה לעבור ממעברת פרדס-חנה אל דירת ישראל בתל-אביב.

מניה אמנם נאלצה להשלים עם גורלה ולהישאר בתל-אביב, אך חולשת גופה לא פגעה בצלילות מחשבתה, והיא נשארה ערה לכל בעיות היישוב. ב-5 בנובמבר 1955 שלחה לבן-גוריון מכתב-תודה על נאומו בכנסת, ובו כתבה, בין היתר:

יש לי דרישה נפשית להגיד לך תודה בעד הנאום שלך בפתיחת הכנסת ב-2.11.55. הקשבתי לדבריך ברצון, קראתי למחר בעתון, כל פסוק לחוד קראתי, למדתי את "בעיית הבטחון". הצלחת, בן-גוריון, להגיד מה שהרוב הגדול בארץ רצה לשמוע, בדיוק מה שציפיתי אני שתגיד. ככה מצליח לפעמים מפקד דגול במומנט של סכנה, ותבוא עליך ברכה.

וכך השיב לה בן-גוריון:

דבריך המעטים והכנים היו בשבילי עידוד רב, והביאו לי משב הימים ההם בסג'רה.

קטעים מארכיון "השומר", כפר-גלעדי.